Sömürge Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Myanmar'da Arazilerin Kamulaştırılması ve Yansımaları

Rohingyaların Arakan'daki arazilerinin kamulaştırılması konusu gündemdeyken, Avrupa Birliği Myanmar Büyükelçisi Kristian Schmidt'in sosyal medyadan paylaştığı fotoğraflarda Rohingya köylerinin buldozerlerle düzlenmiş olduğu görülüyor. Bu durum insan hakları grupları tarafından topluluğun Arakan tarihinden silinmesine yönelik bir eylem olarak değerlendirilirken, Rohingya köylerinin camileri, okulları vb. her türlü birimleriyle yakılıp buldozerlerle bütün kalıntılarının ortadan kaldırılması, sistematik bir kıyım olarak yorumlanıyor. Geçmiş tecrübeler ve Rohingyaların halen Bangladeş'e sığınmaya devam etmesi, Myanmar Sosyal Kalkınma Bakanı'nın köylerin öncekine göre daha yüksek standartlarda yeniden inşa edilmek için buldozerlerle düzlendiği açıklamalarını[1] çürütüyor.

Rohingyaların yaşadığı problemlerin kökeninde farklı sebeplerin de olduğu bilinmekle birlikte, Myanmar'da arazilerin kamulaştırılması, ülkedeki başta azınlıklar olmak üzere halkın tamamını etkiliyor. Sömürge döneminde Hint alt kıtası arazilerinin kamulaştırılması, 1894'te çıkarılan *Arazi Edinimi Kanunu* (*Land Acquisition Act*) ile başladı ve bu kanuna dayanan kamulaştırma bugünlere kadar devam edegeldi. Bu kanuna göre yönetim kamusal amaçlar için kişilerden arazilerini -belli bir tazminat karşılığında- alma hakkına sahipti. 1931 ve 1941 yılları arasında İngiliz Burma Toprak Komitesi tarafından Myanmar'da toprağa dair yasalar ve hükümler çıkarıldı. 1941'de çıkarılan *Arazi Satın Alım Yasası* (*Land Purchase Act*), sömürge yönetiminin tarım arazisi olmayan geniş toprakları satın alarak kırsal kesimlerde küçük aile çiftlikleri geliştirmek üzere tekrar parseller halinde çiftçilere satmasına dair bir yasaydı. Fakat çiftçilerin bu toprakları satın alacak maddi durumu olmayışı ve sömürge yönetimine yönelik muhalefetin arttığı yıllar olması dolayısıyla bu yasa işleyemedi.[2]

> **"Myanmar'da arazilerin kamulaştırılması, ülkedeki başta azınlıklar olmak üzere halkın tamamını etkiliyor."**

1947 Anayasası, Myanmar vatandaşlarının arazi edinebilecekleriyle ilgili maddeler içerirken, anayasadaki 23. Madde'de ise, kamuoyu maslahatı gereği arazilerin kamulaştırılabileceği belirtilmekteydi. Böylece Myanmar'ın uluslaşma süreci çerçevesinde bu tarihten itibaren 1948, 1953 ve 1974 yıllarında düzenlenen yasalarla toprağın devlet tarafından kamulaştırılması ve devletin toprak üzerine hakları daha da arttırıldı. 1974'teki anayasa düzenlemesinde devlet kendini "yerin üstünde ve altında, suların üstünde ve altında, atmosferde ve ayrıca tüm topraklarda bulunan tüm doğal kaynakların nihai sahibi" olarak ilan etmekteydi. 1988'deki darbe sonrası, 1974 Anayasası feshedildi ve toprakla ilgili düzenlemeler, özel mülkiyete izin veren fakat mülkiyetin satılmasına sınırlamalar getiren 1953 *Arazi Kamulaştırma Yasası*'na (*Land Nationalisation Act*) döndü.[3]

Myanmar'da 1990'lardan itibaren Myanmar ordusu toprakları küçük toprak sahiplerinden hiçbir tazminat ödemeden gasp ederek kamulaştırmaya başladı. 2012'deki yasal değişikliklerle de 1990'larda gasp edilen topraklar yabancı yatırımına açıldı. Yine 1963'te çiftçinin toprak hakkı olarak çıkarılan ve sosyalist yönetimde yürürlükte olan *Köylü Yasası* 2012'de feshedildi. 30 Mart 2012'de *Tarım Yasası* ve *Boş Arazi Hukuku* yasalarında düzenlemeye gidildi. Bu düzenlemeler toprakların %100 yabancı sermayeye açılmasına ve arazilerin 70 yıla kadar kiralanmasına izin veriyor. Madencilikle karşılaştırıldığında tarım sektöründe belirli kısıtlamalar ve yerel girişimcilerle ortak teşebbüsler şartı halen mevcutken, yabancı firmaların yerel şirketleri yatırım için "*proxy*" olarak kullandığı ifade ediliyor.

Arakan'da 2012 yılında meydana gelen şiddet olayları sonrası yerinden edilmelerle boşalan araziler ise, 2010-2013 arasında bu eyalette sayıları %170 oranında artan dev projelere tahsis edildi. 2012'de toprak yönetim kanunu şirketler lehine değiştirilirken bu dönemde boşalan 7.000 hektarlık alan bu şirketlere devredildi.[4]

Analistlere göre 1990'lardan itibaren bütün toprağın mülkiyetini elinde bulunduran ordu, aynı zamanda kendi yönetiminde bir pazar ekonomisi de güdüyor. Devlet, yani ordu, toprak üzerinde her türlü tasarrufu gerçekleştirme hakkına sahipken, toprağı işleten toprak sahipleri ve köylülerin hiçbir söz hakkı bulunmuyor. Ülkede kırsal kesimde yaşayan çiftçilerin askerî dayatmalara karşı korumasız olduğu ve mülklerinin de yasalarca yeterli şekilde korunmadığı ifade ediliyor. Bütün bu uygulamalar, Myanmar devletinin sömürge dönemi toprak yasalarına tekrar dönmesi olarak yorumlanıyor.[5]

Arazilerin kamulaştırılması ve şirketlere devredilmesinin Myanmar'da Rohingyalar ve diğer azınlık gruplara yönelik baskıların artmasıyla doğru orantılı olması, ordunun ekonomik çıkarları doğrultusunda sosyal çatışmaları körüklediği yönündeki tahminleri güçlendiriyor. Ekonomik düzenleme ve çıkışların kronolojisine bakıldığında, 1990'lardan 2012'ye kadar büyük çaplı çatışma ve gerginliklerin yaşanmadığı Arakan'da, bu tarihten itibaren mütemadiyen bir şiddet ve bunun sonucunda da göçlerin meydana geldiği görülüyor. 2012'deki olaylar sırasında 140.000 kişi bölgeyi terk ederek Bangladeş, Malezya ve Tayland'a giderken, 120.000 kişi ise Arakan'daki 40 geçici kampa yerleştirilmişti.[6] Bu insanlar 2012'den bu yana halen daha bu "geçici" kamplarda yaşam savaşı veriyor. 2017 Ocak ayında, Ekim 2016 olaylarından sonra yapılan operasyonlarla Bangladeş'e sığınan Rohingyalardan kalan 1.268.077 hektar arazi, hükümet tarafından kırsal kalkınma şirketlerine devredildi. Bu ise 2012'deki 7.000 hektarlık arazi devrinden sonra çok büyük bir sıçrama olarak kaydedildi.[7]

Özel Ekonomik Bölgeler

Birçok Güneydoğu Asya ülkesi hızlı ekonomik kalkınma çerçevesinde "özel ekonomik bölgeler" oluşturuyor ancak bu sürece birçok insan hakkı ihlalleri eşlik ediyor. Yani ekonomik kalkınma ile insan refahı bazı coğrafyalarda ters orantılı bir durum arz ediyor. Özel ekonomik bölgelerin Myanmar serencamı 2000'lerin sonuna doğru başlıyor. 2011'den 2016'ya kadar yönetimde kalan asker ağırlıklı *Union Solidarity and Development (USDP)* hükümeti, 2014'te önce son "özel ekonomik bölgeler" yasasını çıkartıyor. Ardından bu girişime paralel olarak 2015'te *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ICESCR*'ı imzalıyor. Bu anlaşma, özel ekonomik bölgelerin oluşturulması esnasında buralarda yaşayan insanların haklarının ihlal edilmeyeceğine yönelik bir taahhüt. Aynı zamanda özel ekonomik bölgelerin oluşması sürecinde zorunlu tahliyelerin söz konusu olması sebebiyle de toprak ve mülk sahiplerine tazminat ödenmesi konularını içeriyor. Myanmar ayrıca, çok uluslu ve ulusal şirketlerin insan haklarını gözetmesi çerçevesinde 2011'de oluşturulan *İş Dünyası ve İnsan Hakları ile İlgili BM Yönergeleri İlkeleri* ve benzer bölgesel bazı birtakım anlaşmalarda da imzacı ülkelerden biri.[8]

Uluslararası Hukukçular Komisyonu (ICJ) tarafından Şubat 2017'de hazırlanan bir rapor Myanmar'daki üç farklı özel ekonomik bölgeyi ve buralarda meydana gelen hak ihlallerini konu alıyor. Bu rapora göre Myanmar'ın 2014'te çıkardığı *Özel Ekonomik Bölgeler Yasası*, Dawei, Kyauk Phyu ve Thilawa'da insan hakları ihlallerine sebep oluyor. Sivil toplum kurumlarının tespitine göre, bu bölgelerde şirketlerin yaptığı arazi alımlarında ne arazi sahipleriyle görüşme ne de herhangi bir tazminat ödemesi yapılıyor. Raporda özel ekonomik bölgeler tarafından istimlak edilen alanlarda yaşayanların tam bir planlama olmadan yerlerinden edildiği ve benzer durumların Arakan'daki Kyauk Phyu özel ekonomik bölgeleri ile ilgili hazırlıklarda da yaşandığı ifade ediliyor.[9]

Rohingyaların durumuna benzerliği açısından rapordaki Kyauk Phyu'ya dair tespitler önem arz ediyor. Burada belirtildiğine göre, Kyauk Phyu bölgesi, 2012'deki olaylardan sonra Kaman Müslümanlarından büyük oranda boşaltılmış. 2009'da bölgenin özel ekonomik bölge olarak tayin edilmesi planlanmaya başlanmış. Bölgede 2009'da iki derin su limanına dair yapılan planla diğer ekonomik planlar mega projelere evrilmiş. Burada Çin'in yatırım projeleri yoğunlaşırken 2009'dan bu yana Myanmar yönetimleri de bu projeleri desteklemiş. Bölgedeki limanların tamamlanması Çin'in Avrupa, Afrika ve Batı Asya'daki deniz taşımacılığını oldukça kolaylaştıracak ve buradan yol-tren bağlantısıyla Bengal Körfezi üzerinden farklı nakliyat yolları açılacak, Çin'in Malaka Boğazı'na mecburiyeti ortadan kalkacak.[10]

> **"Myanmar'ın 2014'te çıkardığı Özel Ekonomik Bölgeler Yasası, Dawei, Kyauk Phyu ve Thilawa'da insan hakları ihlallerine sebep oluyor. Sivil toplum kurumlarının tespitine göre, bu bölgelerde şirketlerin yaptığı arazi alımlarında ne arazi sahipleriyle görüşme ne de herhangi bir tazminat ödemesi yapılıyor."**

Bu mega projeler yanında bölgede özel ekonomik bölge uygulaması kapsamında 35 köyün bulunduğu ifade ediliyor. Buradaki özel ekonomik bölge planına dair kamuoyuyla paylaşılan net bir bilgi bulunmamakla birlikte dokuz köydeki 20.000 kişinin gönülsüz olarak başka yerlere yerleştirilmelerinin söz konusu olduğu ifade ediliyor. Öte yandan Çin Uluslararası Yatırım Vakfı, projenin 130.000 kişiye iş imkânı sağlayacağını iddia ediyor. Bu noktada bu rakamın 2014 sayımlarında bölgede tespit edilen çalışma yaşındaki kişi sayısına denk olduğuna ayrıca dikkat çekiliyor.[11] Ancak raporda, Çin'in projelerin yapım aşamasında kendi elemanlarını bölgelere taşıdığı gerçeğine dair bir yorum yahut veri bulunmuyor.

Myanmar'da devlet, arazileri kamusal amaçlar için ancak belirlenen ve taraf olunan ulusal ve uluslararası

hukuk prensiplerine göre istimlak hakkına sahipken, Kyauk Phyu'da bu durumun gözetilmediği ifade ediliyor. Başlangıçta burada 2012'de yerinden olan Müslüman topluluk, özel ekonomik bölge planlama sürecine dâhil değildi. Müslümanlar ve Budistler arasındaki mevcut gerginliğin özel ekonomik bölgeler planlaması çerçevesinde çok da dikkate alınan bir durum olmadığı, raporda belirtilen önemli bir diğer husus. Raporda, hareket özgürlüğü kısıtlamasına maruz kalmamış olan Budist topluluğun da arazilerinin istimlakı konusunda benzer ihlallere uğradığı vurgulanıyor.[12]

Güneydoğu Asya'nın coğrafi olarak en büyük ülkesi olan Myanmar, oldukça zengin doğal kaynaklara sahip. Sınır bölgelerinde yoğunlaşmış farklı etniklerle olan problemlerden dolayı ülkenin zenginlikleri, Myanmar devleti tarafından bile tam anlamıyla keşfedilebilmiş değil.

Myanmar, Asya'da kalkınma skalasında sona kalan bir ülke olmakla birlikte Çin ve Hindistan ekonomik kalkınmasının ve bu iki ülkeyi çevrelemek isteyen diğer süper güçlerin de bir nevi kurbanı. Stratejik olarak çok önemli bir noktada yer alan ülke, diğer Asya ülkelerine göre en bakir ve işlenmemiş topraklara sahip. Bundan dolayı da 2000'lerden sonra ülkedeki toprak piyasasında patlama yaşanıyor.[13]

Rohingyaların işkence, tecavüz ve katliamlarla ülkeden ve Arakan tarihinden bir toptan silinme stratejisiyle karşı karşıya olduğu Myanmar'da, diğer topluluklar da -Rohingyalar kadar olmasa da- arazilerine el konulması açısından benzer bir kadere maruz kalıyor. Uluslararası medya ve Myanmar ulusal medyası ise, bariz şekilde artan toprak gasplarını görmezden geliyor. Buna karşın ülkede kimlik ve din çatışması eksenli eleştiri kampanyaları tüm kamuoyunu kasıp kavuruyor.[14]

"Küçük toprak sahiplerinin yeni ekonomik düzenin mültecisi olduğu"[15] tespiti, günümüzdeki toplumsal çatışmaları anlamak ve bunlara dair çözümler üretmek açısından oldukça önemli. Bununla birlikte dünyanın belli coğrafyalarında halen uluslaşmaya çalışan devletlerin bünyesinde, yüzyıllardır aynı topraklarda yaşamaya devam ettiklerini modern dönemin icbarı olan belgelerle ispatlayamayanlar ise, akıl almaz süreçlere maruz kalıyor. Yine küresel olarak benzer uygulamaların farklı seviyelerde seyrettiği günümüzün yeni ekonomileri olarak ifade edilen madencilik, kerestecilik sektörleri ve jeotermal projeler, birçok insanı toprağından, evinden, kültüründen ve geleceğinden ediyor.[16]

Arakan'daki ve benzer kaderi yaşayan farklı coğrafyalardaki insan hakları ihlallerinin takip edilmesinde buralardaki ekonomik gelişmelerin izlenmesi bu açıdan oldukça önemli. Rohingyaların topraklarının şirketlere devredilme süreçlerini takip de Myanmar'ın niyetini okuyabilmek açısından büyük önem arz ediyor.

---

[1] http://www.dhakatribune.com/world/south-asia/2018/02/13/bulldozed-rohingya-villages-deepen-fears-myanmar-erasing-history/.
[2] http://www.ashleysouth.co.uk/files/COHRE_November_2007.pdf, s. 46-47.
[3] http://www.ashleysouth.co.uk/files/COHRE_November_2007.pdf
[4] https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2017/jan/04/is-rohingya-persecution-caused-by-business-interests-rather-
[5] http://www.ashleysouth.co.uk/files/COHRE_November_2007.pdf
[6] https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2017/jan/04/is-rohingya-persecution-caused-by-business-interests-rather-
[7] https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2017/jan/04/is-rohingya-persecution-caused-by-business-interests-rather-
[8] Special Economic Zones in Myanmar and the State Duty to Protect Human Rights,s. iii.
[9] Special Economic Zones in Myanmar and the State Duty to Protect Human Rights, s. i.
[10] Special Economic Zones in Myanmar and the State Duty to Protect Human Rights, s. ix.
[11] Special Economic Zones in Myanmar and the State Duty to Protect Human Rights, s. ix.
[12] Special Economic Zones in Myanmar and the State Duty to Protect Human Rights, s. viii.
[13] http://www.ashleysouth.co.uk/files/COHRE_November_2007.pdf
[14] https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2017/jan/04/is-rohingya-persecution-caused-by-business-interests-rather-
[15] https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2017/jan/04/is-rohingya-persecution-caused-by-business-interests-rather-
[16] https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2017/jan/04/is-rohingya-persecution-caused-by-business-interests-rather-